

Fljótsdalshreppur

Umsögn innviðaráðuneytisins

um álit sveitarstjórnar á stöðu sveitarfélagsins, getu þess til að sinna lögbundnum verkefnum og um þau tækifæri sem felast í mögulegum kostum sameiningar sveitarfélagsins við annað eða önnur sveitarfélög

Útgefandi:

Innviðaráðuneytið

Fljótsdalshreppur

Umsögn innviðaráðuneytis um álit sveitarstjórnar

September 2023

Umbrot og textavinnsla:

Innviðaráðuneytið

©2023 Innviðaráðuneytið

Efnisyfirlit

1. Inngangur	4
2. Sveitarfélagið	5
3. Lögbundin verkefni	6
4. Fjárhagur.....	7
5. Sameiningar	8
6. Niðurstaða.....	9

1. Inngangur

Sveitarfélögin gegna lykilhlutverki í að stuðla að velsæld okkar allra. Þau fara ekki aðeins með staðbundna stjórnsýslu heldur gegna þau mikilvægu hlutverki í að stuðla að lýðræðislegri virkni, þróun og veitingu þjónustu með hliðsjón af þörfum íbúa í hverju sveitarfélagi fyrir sig.

Ríkisvaldið stuðlar að sjálfstæði sveitarfélaga með því að ýta undir getu þeirra til að sinna skyldum sínum gagnvart íbúum. Með því er vísað til *sjálfbærni* sveitarfélaganna til að standa að faglegri stjórnsýslu, hagkvæmum rekstri, þróun og veitingu lögbundinnar þjónustu og úrvinnslu annarra staðbundinna verkefna innan sveitarfélagsins ásamt því að takast á við framtíðaráskoranir.

Sveitarstjórnarlög kveða á um það markmið að íbúar í hverju sveitarfélagi verði aldrei færri en 1.000 talsins. Markmiðið er sett fram í þeirri trú að fjölmennari sveitarfélög eigi auðveldara með að veita íbúum sínum lögbundna þjónustu heldur en mjög fámenn sveitarfélög. Með lögbundinni þjónustu er átt við hátt í 80 þjónustupætti á borð við rekstur grunnskóla, frístundaheimila, félagsþjónustu og þjónustu við fatlað fólk. Að sama skapi eru fjölmennari sveitarfélög talin líklegri til að geta staðið undir sjálfbærri starfsemi heldur en fámennari sveitarfélög.

Í því skyni að stuðla að 1.000 íbúa markinu hefur sveitarfélögum með undir 250 íbúa verið falið að hefja formlegar sameiningarviðræður eða skila álitni til innviðaráðuneytisins um getu sveitarfélagsins og kosti sameiningar við annað eða önnur sveitarfélög eigi síðar en 14. maí 2023. Með hliðsjón af ákvæðum sveitarstjórnarlaga þar að lútandi liggur hér fyrir umsögn ráðuneytisins um innsent álit Fljótsdalshrepps um ofangreinda þætti.

Í framhaldi af kynningu á álitni sveitarfélagsins og umsögn ráðuneytisins um álitnið ber sveitarstjórn að eiga tvær umræður um hvort hefja eigi sameiningarviðræður við annað eða önnur sveitarfélög. Ef tekin er ákvörðun um að hefja ekki sameiningarviðræður geta minnst 10% kosningabærra íbúa óskað almennrar atkvæðagreiðslu um ákvörðun sveitarstjórnarinnar hafi slík atkvæðagreiðsla ekki þegar farið fram. Sveitarstjórn skal verða við ósk íbúa eigi síðar en innan sex mánaða frá því að hún berst og er niðurstaða atkvæðagreiðslunnar bindandi fyrir sveitarstjórn.

2. Sveitarfélagið

Í Fljótsdalshreppi bjuggu 96 íbúar í ársbyrjun 2023, 61 karl og 35 konur.

Lýðfræðileg samsetning íbúa sveitarfélagsins er með þeim hætti að ólíklegt er að náttúruleg fjölgun verði í sveitarfélaginu og að til þurfi aðflutning íbúa ef fjölgun á að eiga sér stað.

Fljótsdalshreppur liggur að Múlaþingi í austri, norðri og vestri en að Sveitarfélaginu Hornafirði á fjalli í suðri. Egilsstaðir er næsti þéttbýliskjarni og telst hann og sveitir Múlaþings í kring á sama atvinnusóknarsvæði og byggð í Fljótsdalshreppi.

Atvinnuhættir í Fljótsdalshreppi eru fremur fjölbreyttir. Sögulega er um landbúnaðarsvæði að ræða en auk hefðbundins landbúnaðar hefur skógrækt, orkuiðnaður og ferðaþjónusta rutt sér til rúms í Fljótsdalshreppi.

3. Lögbundin verkefni

Í álitni Fljótsdalshrepps kemur fram að öðru sveitarfélagi eru falin ýmis grundvallar lögbundin verkefni sveitarfélagsins með þjónustusamningi, svo sem leikskóla- og grunnskólamál, félagsþjónusta, málefni fatlaðs fólks o.fl. Í álitinu kemur jafnframt fram að sveitarfélagið hafi lítil áhrif á þróun og framkvæmd þjónustunnar.

Minnt er á að eitt af meginmarkmiðum íslensks stjórnkerfis með tvískiptri stjórnsýslu ríkis og sveitarfélaga er að skapa íbúum tækifæri til að aðlaga þjónustu að þörfum íbúa í hverju sveitarfélagi fyrir sig. Brýnt er að sveitarfélögin hafi bolmagn til að sinna lögbundnum skyldum sínum, standa vörð um aðkomu sína að mótun þjónustunnar, tryggja upplýsingamiðlun, aðgengi, faglega þjónustu og skýra ábyrgð gagnvart þjónustuþegum.

Jafnframt er vakin athygli á því að í þeim tilvikum þegar sveitarfélag færir lögbundið verkefni út fyrir hefðbundna stjórnsýslu þess og felur öðrum aðila að annast verkefnið, er ekki lengur um að ræða beint lýðræðislegt umboðssamband milli íbúa viðkomandi sveitarfélags og þeirra sem fara með stjórn verkefnisins.

Bent er á að sveitarfélagið hefur ekki sett sér ýmsar stefnur sem sveitarfélaginu ber lögbundin skylda til að setja, svo sem loftslagsstefnu, svæðisáætlun og samþykkt um meðhöndlun úrgangs í sveitarfélaginu. Með sama hætti eru ekki starfandi innan sveitarfélagsins ýmsar lögbundnar nefndir, svo sem jafnréttisnefnd, ungmennaráð, öldungaráð, nefndir um málefni leikskóla og skóla. Í flestum tilvikum er gefin sú skýring að þjónustusamningur sé í gildi um þjónustuna við annað sveitarfélag.

4. Fjárhagur

Fljótsdalshreppur er eitt tekjuhæsta sveitarfélag landsins miðað við íbúafjölda en hefur þó verið rekið með töluverðum halla undanfarin þrjú ár. Veltufé frá rekstri var jákvætt um 7% tekna árið 2022 en afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna skýra að mestu jákvætt veltufé frá rekstri þrátt fyrir taprekstur.

Skuldahlutfall Fljótsdalshrepps er lágt og eignir töluverðar. Þá reiðir sveitarfélagið sig ekki á jöfnunarframlög úr Jöfnunarsjóði sveitarfélaga. Þrátt fyrir taprekstur undanfarin ár eru fjármál sveitarfélagsins sterk á hefðbundna mælikvarða.

5. Sameiningar

Í álitni sveitarfélagsins kemur fram að eining sé meðal íbúa um að sveitarfélagið verði áfram sérstök stjórnsýslueining. Helst hafi sveitarstjórnin litið til sameiningar alls austurlands í sameinað sveitarfélag Vopnafjarðarhrepps, Múlaþings, Fjarðabyggðar og Fljótsdalshrepps. Staðhæft er að sameining myndi hvorki skila sveitarfélaginu betri fjárhag né bættri þjónustu.

Fram kemur að þó kostnaður hvers íbúa við þjónustu myndi lækka við sameiningu við fjölmennara sveitarfélag eða sveitarfélög myndu tekjur Fljótsdalshrepps á hvern íbúa í sveitarfélaginu lækka hlutfallslega meira. Með sama hætti mætti vænta þess að skuldir á hvern íbúa myndu aukast verulega.

Ráðuneytið bendir á að ýmis tækifæri felast í sameiningu sveitarfélagsins við önnur sveitarfélög. Öflugri stjórnsýsla fjölmennara sveitarfélags hefði meiri slagkraft til að standa að veitingu þjónustu innan sveitarfélagsins sjálfs. Með því væri í senn stuðlað að auknum áhrifum íbúa á mótun þjónustunnar, skýrari ábyrgð og hagkvæmni í rekstri. Þannig myndi stærri stjórnsýslueining stuðla að jákvæðum breytingum fyrir samfélagið. Í framhaldi af því væri stuðlað að fjölbreyttari íbúasamsetningu og þar með auknum tækifærum til framtíðar uppbyggingar.

Vakin er athygli á því að Jöfnunarsjóður sveitarfélaga veitir fjárhagslegan stuðning við undirbúning sameininga sveitarfélaga.

6. Niðurstaða

Fljótsdalshreppur er eitt af fámennustu sveitarfélögum landsins með 96 íbúa. Hlutfall barna í sveitarfélaginu er aðeins 2% miðað við 22% á landsvísu. Með hliðsjón af lýðfræðilegri samsetningu íbúa sveitarfélagsins er því ljóst að fjölgun í sveitarfélaginu er undir aðflutningi íbúa komin.

Fljótsdalshreppur stendur vel að vígi fjárhagslega, m.a. vegna tekna frá Fljótsdalsvirkjun. Sveitarfélagið hefur verið rekið með töluverðum halla undanfarin þrjú ár en þrátt fyrir það eru fjármál sveitarfélagsins sterk á hefðbundna mælikvarða.

Eitt af meginhlutverkum sveitarfélags felst í því að þróa og veita íbúum nauðsynlega nærþjónustu frá vöggju til grafar. Ljóst er að samningar sveitarfélagsins við annað sveitarfélag um veitingu þjónustu á borð við fræðslu- og velferðarþjónustu draga úr áhrifum þess á þróun og veitingu þjónustunnar. Raunar kemur fram í álitum sveitarfélagsins að það hafi takmörkuð áhrif á veitingu þjónustunnar og verður þannig rof á umboðssambandi milli íbúa og kjörinna fulltrúa í sveitarfélaginu. Þá bendir ráðuneytið á að vanræksla sveitarfélags við að setja sér lögbundnar stefnur og áætlanir kann m.a. að fela í sér að íbúar þess njóti ekki sambærilegrar þjónustu og réttinda og íbúar annarra sveitarfélaga.

Í ljósi framangreinds og skýrra markmiða sveitarstjórnarlaga um að skipulag og starfsaðstæður sveitarfélaga séu þannig að þau geti sjálf borið ábyrgð á þeim verkefnum sem þeim ber að sinna hvetur ráðuneytið sveitarfélagið að huga að þeim sjónarmiðum sem mæla með sameiningu sveitarfélagsins við önnur sveitarfélög.

Sameining sveitarfélagsins við annað eða önnur sveitarfélög myndi í senn skapa tækifæri til að efla þjónustu við íbúa, auka fjárhagslega sjálfbærni og stuðla að frekari uppbyggingu innan sveitarfélagsins til framtíðar. Jafnframt myndi skapast tækifæri til aukinna áhrifa íbúa á mótun nærþjónustu.

